

- Id., *Nervöse Seelenleiden und ihre seelsorgliche Behandlung bei Alfons von Liguori*; Heidelberg, F. Kerle, 1947; 8° (20 × 14,5), 219. — Recensio: *Theologische Revue* 46 (1950) 217. **392**
- Id., *Die pastorale Behandlung der Psychopathen in der Lehre des hl. Alfons von Liguori*; NNPR. II (1940) 27-40, 91-112. **393**
- * ZUCCALA, LUIGI, M., *Le sante missioni del clero di Napoli secondo il metodo di S. Alfonso M. dei Liguori*; Napoli, R. Vitale, 1938; 8° (21 × 15,5), 214, ill. **394**

II

BIBLIOGRAPHIA HOFBAUERIANA

1938-1953

IOSEPHUS LÖW

Speramus nos laborem non inutilem facturos esse cōmpletendo brevi conspectu bibliographico quotquot inde a publicatione noti operis RP.is M. DE MEULEMEESTER, de sancto nostro Clemente Hofbauer libri vel opuscula aut articuli (maioris saltem momenti) apparuerunt. Clarus noster auctor in sua *Bibliographie générale des écrivains Rédemptoristes* de bibliographia hofbaueriana tractabat vol. II (1935) 196-197, et vol. III (1939) 320-321. Intercedebat mox secundum bellum mundiale, operibus pacis et religionis maxime aversum; sed an. 1951, qui erat bis centenus ab ortu s. Clementis, scriptores nostros aliosque excitavit ad dedicandum Sancto eiusque vitae et operibus varia nec raro insignia scripta.

Disposuimus haec scripta per quinque turmas hoc modo:

1. *Monumenta Hofbaueriana* et labores biographici methodo critica seriore propositi;
2. Scripta quae occasione supradicti anni iubilare prodierunt;
3. Biographiae magis « populares »;
4. Studia particularia;
5. Scripta magis devotionem spectantia.

I. MONUMENTA HOFBAUERIANA

ET LABORES BIOGRAPHICI METHODO CRITICA SERIORE PROPOSITI

MONUMENTA HOFBAUERIANA. *Acta quae ad vitam S. Clementis Hofbauer referuntur. Fasciculus 14*; Roma, CRR., 1951; 8° (24 × 17), VIII-255. — *Fasciculus 15*; Roma, CRR., 1951; 8° (24 × 17), 214. **395**

Magno cum gaudio salutamus ultimos fasciculos « Monumentorum », sic tandem feliciter ad finem perductorum. Opus hoc voluminosum (3475 paginae) abhinc 35 annis incepit Cracoviae, dum non longe ab antiqua urbe capite Poloniae primi

belli mundialis sonus audiebantur; continuabatur per alios decem annos, post damna maiora primi belli plus minusve reparata, et nunc tandem, aliis duodecim annis elapsis, altera bello mundiali interruptum, Romae absolutum est.

Gratissimi sumus viro intrepido et indefesso, qui per tot annos et tanta cura, immanem messem collegit nobisque in Monumentis proposuit: dicimus Patrem Ladislaum Szoldrski, alumnum Provinciae Polonicae, qui nunc in Collegio Wratislaviensi (Wroclaw, olim Breslau) degit, *Monumenta Hofbaueriana* sui ipsius nobilissimum restant monumentum, necnon egregiae Provinciae Polonicae, ac domus generalis romanae, quae sumptus operis tulerunt. In ultimo fasciculo nominantur etiam alii huius operis collaboratores, quibus debita fratrum gratitudo porrigenda est.

De valore horum Monumentorum superfluum esse videtur ulterius insistere; desiderium nascitur ut similes collectiones fontium circa alios magnos viros nostrae Congregationis oriantur.

Transcribimus nunc brevissimum summarium *undecim indicum* qui in fine ultimi fasciculi collocati, facilem et promptum usum immensae molis documentorum permittunt, quibus varii sodales, etiam domus urbanae S. Alfonsi, operam dabant.

I. *Elenchus bibliographicus*, pp. 150-151. Non est vera bibliographia de S. Clemente, sed enumeratio operum, sive typis evulgatorum, sive manuscriptorum, quae in *Monumentis Hofbauerianis* allata sunt.

II. *Epistolae S. Clementis ordine chronologico*, pp. 151-155. Prima epistola est e anno 1786, quando Sanctus iam 35 annos habuit, et Congregationem ingressus erat. Epistolae non numerantur; sunt autem 169.

III. [*Epistolae Generalium*]

1. *Epp. P. is De Paola*, p. 155.

2. *Epp. Rectoris Maioris Blasucci*, p. 156.

3. *Epp. Rectoris Maioris Mansione*, p. 156.

Notandum est, P. is de Paola 31 epistolas exstare, de quibus 25 ad Sanctum datas, annis 1786-1804; P. is Blasucci 14, e quibus 9 ad Sanctum directas, annis 1793-1805; P. is Mansione duas, nullam ad ipsum Sanctum missam, annis 1817-1820.

IV. *Epistolae P. is Hübl*, p. 156 (annis 1798-1807).

V. *Epistolae Ven. P. is Passerat*, pp. 157-158 (annis 1803-1848).

VI. *Epistolae in Archivo nationali Lutetiae Parisiorum adservatae*, pp. 161-162. Sunt illae epistolae quas gubernium napoleonicum a Varsavia Parisiis mittendas curavit, versione gallica facta.

VII. *Testes in Processu Beatificationis*, p. 163. Indicatur num testis auditus sit in Processu ordinario vel in Processu apostolico.

Aliorum testimonia, p. 164. Hic fasciculus maximi momenti est pro cognoscenda figura morali sancti Clementis.

VIII. *Index materiae, ordine partim materias, partim chronologiae dispositus*, pp. 164-169. Remittitur ad notitias de familia s. Clementis, ad curriculum vitae, ad virtutes, gratias extraordinarias, famam sanctitatis, notitias varias, nationes, fundationes ad effectum non deductas.

IX. *Index alphabeticus locorum*, pp. 170-176.

X. *Index personarum*, pp. 177-204. Indicantur etiam, numeris *inclinatis*, paginae, in quibus notulae biographicae personarum continentur.

XI. *Index archivorum, resp. bibliothecarum*, pp. 205-206.

Concludimus, subiciendo oculis fratrum nostrorum tabulam chronologicam editionis Monumentorum:

Fasc. I, anno 1915, Cracoviae, pp. 97.

Fasc. II, anno 1929, Torun, pp. 96.

Fasc. III, anno 1930, Torun, pp. 96.

Fasc. IV, anno 1931, Torun, pp. 194.

Fasc. V, anno 1933, Torun, pp. 170.

Fasc. VI, anno 1932 (!), Torun, pp. 188.

Fasc. VII, anno 1934, Torun, pp. 211.

Fasc. VIII, anno 1936, Torun, pp. 288.

Fasc. IX, anno 1937, Torun, pp. 380.

Fasc. X, anno 1938, Torun, pp. 260.

Fasc. XI, anno 1939, Torun, pp. 344. (Exemplaria huius fasciculi incur-
sione aërea destructa sunt).

Fasc. XII, anno 1939, Torun, pp. 338.

Fasc. XIII, anno 1939, Cracoviae, pp. 336.

Fasc. XIV, anno 1951, Romae, pp. 255.

Fasc. XV, anno 1951, Romae, pp. 214.

HOSP, EDUARD, *Der hl. Klemens M. Hofbauer (1751-1820)*; Wien, Herder, 1951; 396
8° (20 × 12), VIII-264.

Ab anno 1923, quando biographia fundamentalis s. Clementis, a P.e Ioanne Hofer conscripta, in altera apparuerat editione, si excipias brevem expositionem P.is Pichler (1926), nulla alia vita critica (1) sancti nostri Propagatoris in lucem venerat. Interim vero studia minora non pauca, et maxime multi fasciculi collectionis « Monumenta Hofbaueriana » edita erant. Annis vero illis funestis, quibus tota Austria regimini extero vi subiecta erat, Sanctus noster tamquam « reactionarius » et Romani Pontificis ac Ecclesiae Romanae sinister propugnator vehementibus calumniis affectus est. Appropinquante igitur anno ab ortu sancti bis centeno, Provincia Austriaca putabat tributum gratitudinis erga sanctum Parentem exprimere debuisse, novam s. Clementis parando biographiam.

Indefessus historiarum nostrarum indagator et scriptor egregius P. E. Hosp opus aggressus est, et anno 1951, qui in Austria tamquam annus sacer celebrabatur (uti in toto Orbe), librum edere potuit. Cum autem intentio in excudendo opere etiam haec esset, nomen, vitam et opus Sancti inter fideles, post tot rerum perturbationes, noviter notum facere, volumen libri non nimis excrescere debuerat, ne eius pretium divulgationem prohiberet.

Clarus auctor proposuit librum, forma externa modestum, typis non nimis magnis excusum, ita ut singulae paginae satis densae sint, multaque contineant. Fontes omnes, etiam recentioribus annis divulgatos, sedulo adhibuit; temporum illorum genera et opiniones breviter delineavit, adeo ut figura et opera s. Clementis in clara luce historica contemporanea appareant, et totum « drama » vitae suae ante oculos lectoris ponatur. Ita factum est, ut haec biographia, quamvis primo loco sub respectu critico-historico composita sit, tamen etiam cor lectoris profunde commoveat et viri sanctitatis plene eluceat.

Adduntur aliquae locutiones s. Clementis, excerpta (nimis pauca) ex eisdem epistolis, élenchus fontium et operum quibus auctor in compilatione sua usus est, tabula chronologica vitae Sancti, et index nominum locorum et personarum.

Rem utilem nos facturos credimus, ex ipsa biographia et ex tabula chronologica brevem conspectum extrahentes, quo uno oculi ictu videri possit quomodo, secundum recentissima studia, vita s. Clementis defluerit; omnes enim recordabuntur, varia dubia et incertitudines remansisse circa facta prioris aetatis nostri sancti. Non dici potest, omnia omnino clara evenisse; sed tamen magna cum securitate nunc decursum vitae s. Clementis describere possumus. Notantur summa capita:

- 1751, 26 dec.: nativitas et baptismus, Tasswitz, Moravia, Austria.
 1758, 27 iul.: obitus patris, Pauli Hofbauer.
 1767, 31 mart.: inscribitur, in urbe Znaim, in libro artis pistoriae (« Zunftbuch ») tamquam tiro istius artis.
 1769: primum iter romanum; deinde artem pistoris exercet in monasterio canonicorum ordinis Praemonstratensium, nomine Klosterbruck, apud Znaim.
 1772-1777: ibidem, tamquam camerarius abbatis laborans, gymnasium in monasterio existens frequentare potest.
 1777-1778: secundum iter romanum; Tibure (Tivoli) vitam eremiticam professus est, nomine Clementis assumpto.
 1778: vitam eremiticam in patria, in loco Pözl, apud sanctuarium marianum Mühlfrauen, continuat.
 1779, 13 sept.: petitionem praesentat, qua, ut eremite domum Vöttau inhabitaret, rogat, quae tamen exitu carebat.
 1779 autumnus: Vindobonam (Wien) pergat, ibidem apud pistorem Weyrig, Johannesgasse (« Eiserne Birne ») artem pistoris exercet.
 1780: scholam primariam catecheticae S. Annae, Vindobonae, frequentat.
 1780-1782: studia superiora philosophica et theologica in Universitate Vindobonensi absolvit.
 1783: per decretum imperatoris Iosephi II seminaria generalia instituuntur, quae autumnus anni 1784 aperiri debuerunt.
 1784: iterum Romam petit, una cum amico Hübl.
 1784, 24 oct.: vestibus Congregationis SS. Redemptoris induitur, Romae, in Collegio nostro apud S. Iulianum.
 1785, 29 mart.: Aletrii (Alatri) sacerdotio auctus est (cum Hübl), et Frusinone (Frosinone) studiis theologicis vacat.
 1785, oct.: Vindobonam regressus est, cum P. Hübl, ibidem cursum Catechesis (theologiae pastoralis) frequentat.
 1786, 19 maii: in sanctuario mariano maximo Austriae, Mariazell, in libro celebrantium nomen suum inscribit.
 1786, oct.: iter in Curlandiam aggressus est; Varsaviae (Warszava) hiemabat.
 1787, febr.: sedem Varsaviae fixit.
 Ceterae vitae vicissitudines notae sunt; sufficit brevis notitia:
 1808, 20 iun.: suppressio Collegii Varsaviensis, dispersio Congregatorum; s. Clementis, cum paucis aliis in castello Küstrin detentus est.
 1808, sept.: Vindobonam venit; post aliquod tempus in ecclesia nationali italiana (Minoritenkirche) opus sacerdotale exercere potest.
 1813, 18 iul.: director ecclesiae Ursularum et confessarius montialium nominatur.
 Hic multiplex suum apostolatam exercere valuit.
 1820, 15 mart.: circa meridiem piissime obiit.

Restat ut opus P. is Hosp nostris fratribus enixe commendemus; s. noster Propagator eximius dignus est, qui ope huius ultimae et optima biographiae melius etiam inter sodales nostros cognoscatur; ille qui inter tot tantaque discrimina, inter bella continua et rerum revolutiones, temporibus luctuosis, multimodum et semper tempestivum apostolatam exercuit, mentem et spiritum Patris ac Fundatoris nostri fideliter exsecutus.

ADNOTATIO

1) Biographia tenoris magis popularis, quam publicavit P. OSCAR CHAGAS AZEREDO, São Clemente Maria Hofbauer; Aparecida 1928; 8° (23 × 16,5), 352, in europaeis regionibus vix nota erat, ita ut in historiographia hofbaueriana hoc loco negligi possit.

HOSP, EDUARD, *Erbe des hl. Klemens M. Hofbauer. Erlösermissionäre (Redemptoristen) in Österreich, 1820-1951*; Wien, C.S.S.R., 1953; 8° (20 × 13), 616. 397

Magni hic ponderis liber, ut ex titulo elucet, continuatio est quaedam praecedentis: continet enim historiam Congregationis nostrae in Austria, noruntque omnes, a morte s. Clementis usque ad violentam suppressionem anni 1848 Vindobonae centrum transalpinae Congregationis exstitisse, e quo propagatio mundialis Instituti nostri processit.

Praemittendum est, opus P. is Hosp. fundari in diligentissima indagatione, per decennia protracta, archivorum omnium, sive ecclesiasticorum, sive statalium, qua ingens materia, vix atque vix nota, effossa est. Indefessus auctor, plane admirabilis in zelo indagatore suo nec minus notus pro praecisa fontium interpretatione et diligenti atque attenti usu, opus vere « classicum » confecit, exemplar historiae provinciae, magna laude et multa imitatione dignum.

Maximi momenti prima pars operis est, quae complectitur tempus Vicariatus P. is Passerat (1820-48), et in qua arte magistri designatur introductio Congregationis in imperio austriaco, quam s. Clemens morte praevenit; primae foundationes in ipso territorio austriaco, ac prima extra ipsum Congregatorum dilatatio. Summa cum attentione legetur descriptio « crisis » internarum, quae originem habuerunt vel ex quaestione parochiarum acceptandarum, instructionis scholasticae impertiendae, observantiae religiosae conservandae, vel ex controversia circa votum paupertatis et regiminis seu unitatis totius Congregationis.

Sequitur delineatio ulterioris expansionis in regionibus austriacis, in America, Belgio, Italia, Bavaria, in regione balcanica (Romania et Bulgaria). Fuit aevum quoddam heroicum Congregationis transalpinae, quo non sine difficultatibus internis externisque semen, a s. Clemente cum maxima patientia satum, in arborem excrevit, qui ramos suos per multas plagas europaeas usque in litora americana extendit.

Caput plane magnifice exaratum illud est, quo describitur violentissima per revolutionem anni 1848 facta suppressio Congregationis in Austria eiusque redintegratio. Evolutio vere dramatica, quae eversionem illam politicam, et socialem, anni 1848 praecesserat eamque quasi inevitabilem reddidit, et una nobiscum etiam Societatem Iesu (sicut ceterum saepius eveniebat) debebat, multis documentis et « anecdotibus » illustratur, quae forsitan non omnibus nota fuerant.

Alia operis parte auctor complectitur studium missionum nostrarum popularium in territoriis austriacis, summa attentione dignum. Non erat res facilis, his temporibus, adhuc spiritu Iansenismi et sic dicti Iosephinismi infectis, opus missionum (quae a legibus statalibus directe prohibitaerant) introducere. Alia nec negligenda difficultas consistebat in necessitate, methodum nostram et praxim missionum, in regionibus Italiae meridionalis ortam et his populis eorumque indoli apprime adaptatam, ita transformare, ut, substantia conservata, tamen populis alpinis, alius omnino characteris, conformis evaderet.

Ultimum denique capitulum concinnius exponit historiam provinciae austriacae ab anno 1855 usque ad annum 1951.

Opere egregii historiae nostrae cultoris sic breviter praesentato, dum ex animo gratitudinem fratrum pro optimo labore expleto exprimere volumus, non possumus non desiderare ut alii quoque nostri sodales similia studia aggredi velint

pro singulis provinciis, bona methodo scientifica, nec in forma annalistica tantum; neminem etenim fugit, quanta habeant utilitatis haec studia historiae et actuositatis nostrae familiae religiosae.

HOSP, EDUARD, *Eine Idealgestalt des Klemens Hofbauer-Kreises, P. Franz* 398
Springer Csr.; Wien, machina dactyl. scriptum, 1951; 4°, 49.

Indefessus historiographus R. P. Hosp occasione iubilaei nostri Sancti non solum de ipso s. Clemente et de Congregatione Csr. in Austria, scribere voluit, sed etiam de quibusdam discipulis eius; de P.e nostro Francisco Springer, opusculum — quod dolendum est! — forma tantum provisoria et privata curavit; de egregio viro autem Sebastiano Francisco Job volumen edidit typis impressum.

HOSP, EDUARD, *Sebastian Franz Job. Ein Karitasapostel des Klemens Hofbauer-Kreises (1767-1834). Mitstifter der Armen Schulschwestern von ULF., Mitstifter des Knabenseminars Carolinum in Graz; Mödling, S. Gabriel, 1952; 8° (19 x 12,5), 158.* 399

Libellus volumine non nimis grandis, sed re narrata valde eximius. Agitur enim de vita, operibus et actuositate sacerdotis Seb. Franc. Job, qui Vindobonae sancti nostri Clementis familiaritate usus est, et merito connumeratur inter sacerdotes vere apostolicos, qui in prima saeculi XIX medietate in Germania meridionali et in Austria in resuscitanda fide et vita solida christiana contra notiones Illuminismi, Gallicanismi, Iosephinismi tunc grassantes firmiter ac fideliter insudarunt.

Job oriundus erat de Neunburg in Palatinatu Superiore (nunc Bavaria), ubi die 20 ian. anni 1767 e piis parentibus natus est. Studia incepit ut puer cantor in abbacia O.S.B. Frauenzell, et in seminario minori Ratisbonensi (Regensburg) absolvit. 1786 seminarium maius ingressus et anno 1791 sacro presbyteratus ordine auctus est. Primum munere praefecti et moderatoris chori, ab anno vero 1796 professoris in episcopali gymnasio et lycaeo functus est, anno demum 1806 professor theologiae moralis et paedagogiae renuntiatus est. In hac prima vitae suae sacerdotalis periodo eximius cleri adolescentis educator exstitit, quem contra grassantes errores saeculi muniens, in solida fide firmavit, bene meritus, cum quibusdam aliis piis sacerdotibus (inter quos praecipue futurus episcopus Mich. Wittmann nominandus est), de bono spiritu cleri Ratisbonensis.

Divina Providentia anno 1808 professor Job in aliam agendi sphaeram translatus est; nominatus fuit confessarius aulicus principissae Carolinae Augustae, e familia regia Bavariae, quae, invita, principi hereditario regni Württembergensis, fidei lutheranae, iuncta fuit. In urbe capite huius regni pius doctusque Job mox apostolatam non solum sacerdotis ordinariam exercuit, sed magnopere cum aliis egregiis viris collaboravit in apostolatu calami.

Postquam anno 1816 Pius VII matrimonium supra dictum nullum declaravit, et Carolina Augusta eodem anno Francisco I Austriae imperatori in uxorem data est, Job noster eam ut confessarius et aulicus imperialis cappellanus Vindobonam secutus est (1817), ubi usque ad mortem (1834) demoratus est.

Parochus aulicus et cappellanorum imperialium superior tunc erat Jacobus Frint, notus tamquam fundator Instituti superioris pro formatione cleri, quod ab ipso « Frintanaeum » vocatur et adhuc claret. Frint vero inter maximos s. Clementis nostri fautores, admiratores, amicos erat; et etiam Job mox Vindobonen-

sem apostolum cognovit et frequentavit, imo, ut videtur, etiam confessarium et animae directorem adhibuit. Sic brevi cum toto « circulo » hofbaueriano familiaritatem adeptus et post obitum s. Clementis de primis Redemptoristis austriacis optime meritus est.

Vixit modeste, et emolumenta, quae ad se ex munere vel ex scriptione pervenerunt, in pia opera convertit. Inter haec duo praecipue eminent. quibus memoria pii sacerdotis eiusque spiritus apostolicus operosus adhuc perdurant: conditor exstitit Instituti sororum pro educatione muliebri, quod de patria Neunburg exordium habuit, et seminarii minoris episcopalis in urbe Graz, sede episcopatus Seccoviensis, quam tunc alius eximius discipulus s. Clementis occupavit, Romanus Zängerle, fortissimus instaurationis catholicae heros.

Optime fecit P. Hosp, pulchram hanc figuram sacerdotalem, nimis ignotam, fideliter ex fontibus ad vitam reducens, exemplar aliorum non paucorum sacerdotum, qui s. Clementis apostolatam aemulati sunt.

HOSP, EDUARD, *Kirche im Sturmjahr, Erinnerungen an Johann Michael Häusle*; 400
Wien, Verlag Herold, 1952; 8° (20 × 12,5), 126. = *Beiträge zur neueren Geschichte des christlichen Österreich.*

Hoc opusculo autor duplicem finem obtinere intendebat: praesentare figuram sacerdotis propriae patriae, regionis scilicet dictae *Vorarlberg*, qui postea Vindobonae vivens, fervida activitate, una cum aliis dignissimis sacerdotibus et laicis viris, qui de « circulo » sancti Clementis fuerant, pro instauranda e corroboranda pietate christiana optime meruit.

Dum P. Hosp exemplo sacerdotis Häusle demonstravit, mortuo sancto Clemente eius spiritum et vigorem in discipulis suis supervixisse, professor Universitatis Vindobonensis, Dr. Till, denso suo opusculo, quod nunc breviter praesentamus, demonstravit immensum influxum quem s. Clemens exercere continuavit opere generationum subsequentium qui suo spiritu imbuti regenerationem christianam in Austria enixe fovebant et in non paucis vitae publicae relationibus ad victoriam perducebant.

* TILL, RUDOLF, *Hofbauer und sein Kreis*; Wien, Verlag Herold, 1951; 8° 401
(20 × 12), 163. = *Beiträge zur neueren Geschichte des christlichen Österreich.*

Cl. mus auctor, in Universitate vindobonensi professor, aliis publicationibus iam bene notus, hoc libro, profunde et systematice penetrans, praesentat lectoribus visionem organicam sic dicti « Hofbauer-Kreis », i.e. circuli hofbaueriani; eorum videlicet virorum, sacerdotum et laicorum, qui directe sc. ut contemporanei, vel indirecte, sc. ut contemporaneorum discipuli et aemuli, multiformem apostolatam hofbauerianam perpetuare studuerunt. Sunt multi, forsitan plures quam superficialis visio cognoscere permittebat, qui in complexa historia interna, religiosa, politica, sociali imperii austriaci, tamquam « catholici idealis » restauratores, post aeram « Iosephinam » de Ecclesia et de societate optime meruerunt, omnes plus minusve de actuositate et de spiritu s. Clementes dependentes.

In decem densis capitibus auctor totum argumentum chronologicè evolvit. Delineat (1. 2) paucis, sed incisivis tractibus, statum religiosum, culturalem, sociologicum Austriae saeculo XIX ineunte, et primam illam catholicam instaurationem quae sub nomine « Romantik » nota est. Sequitur (3, 4) brevis, sed perspicua descriptio curriculum vitae s. Clementis, qua praecipue in lucem mittitur, quo-

modo per tot vitae suae varietates et per tam varia apostolatus tentamina, quae tempus Vindobonense praecedunt, ipse Vindobonensis apostolatus praeparetur et praesumatur. Demum (5) circulus hofbauerianus, in tota sua personarum varietate praesentatur, et in sua compositione sociali et actione practica et multiformi vivide depingitur.

Prima parte operis hoc modo absoluta reliquis cinque capitibus tractatur circuli hofbaueriani, sensu quo supra expositum est, continuata activitas et successiva evolutio in profundum et in largum. Optime observari potest fructuosa illa, quamquam primis temporibus lenta et quasi abscondita fermentatio, vi cuius demum, in generationibus contemporaneos subsequentibus, apostolatus clementinus efficaciam suam exercere non cessat.

Videmus itaque (6) hanc operationem in aevo, quod communiter « Vormärz » cognominatur (1820-1848), sed quasi tempore « incubationis » magis absconditam; anno revolutionis (1848) robur huius actionis ex improvise liberatum (8) erumpit fortiter; tempore instaurati absolutismi (1849-1860) continuat (9) actionem innovatricem in variis campis, ope clarorum virorum, eodem semper spiritu, pro Ecclesia (concordatum anni 1855!) et pro omnigena populi salute religiosa et sociali, ita ut tempore constitutionis (1861-1918), actuositate continuata, amplificata, intensificata, illam producat vitae catholicae austriacae plenitudinem notam et mirabilem (9).

Ultimo denique capite (10) quae hucusque dicta sunt, resumuntur. Demonstratur tandem s. Clementem Hofbauer, eiusque circulum, in sua quoque continuata activitate, verum exemplar fuisse et usque in hodiernum diem mansisse, ita ut apostolatus hofbauerianus, nostris quoque temporibus, vitae et societatis conditionibus mutatis non obstantibus, adhuc studio, magisque autem imitatione dignissimus sit.

Opus clauditur indice bibliographico et adnotationibus valde utilibus.

2. *SCRIPTA QUAE OCCASIONE ANNI IUBILARIS S. CLEMENTIS PRODIERUNT*
(1751-1951)

SCHEDL, CLAUS, *Ein Heiliger steht auf! Klemens M. Hofbauer, 1751-1951*; Wien, 402
Dom Verlag, [1951]; 8°, 88.

Opusculum scriptum fuit dictione populari, sed eleganti, occasione anni iubilaei per Orbem dilatati (1951); Episcopi enim austriaci deciderant hunc sacrum annum in tota Austria sub nomine et invocatione s. Clementis celebrandum esse, quoniam Sanctus noster, patronus Vindobonae, capitis Austriae, ab hac urbe olim magnam restaurationem catholicam feliciter operatus erat, et, qui ipse per tot annos peregrinus et profugus mediam Europam pererraverat, milenis profugis hodiernis, per totam Austriam dispersis, tamquam caelestis pater et patronus apparuerat. Hoc eodem tempore opus publicum adiuvandis profugis destinatum, sub nomine nostri Clementis, initium habuit.

Ut titulus opusculi: *Sanctus reviviscit* innuit, cl. auctor demonstrat quomodo hodiernis quoque temporibus, tempestatibus percussis, s. Clemens exemplar sit generalis renovationis spiritualis, vitae sacramentalis et liturgicae, activitatis in campo sociali et adsistentiali; verus patronus, dummodo spiritus s. Clementis in austriacis hodiernis et profugis re et opere reviviscat.

Opusculum P. is Schedl optimum specimen est divulgationis elegantis.

- * BROCHET, HENRI, *C'est sûrement un homme très riche. Hommage à S. Clément M. Hofbauer (en un prologue, sept tableaux et un épilogue)*; Uvrier (Suisse), C.S.R., 1951; 8°, 80. **403**

In introductione auctor huius ludi scenici habet: « Pour la seconde fois, à la demande des PP. Rédemptoristes, nous tentons de célébrer un de leurs saints patrons, le premier étant, en 1949, *Saint Gérard, fou comme son Dieu*. Jeu " de célébration " avons-nous dit, il nous semble que *C'est sûrement un homme très riche* pourrait fort bien être joué en d'autres circonstances que celles qui l'ont fait maître: Les tableaux de la vie de Saint Clément ont assez de pittoresque pour retenir l'attention d'un public quelconque ». Ludus primum actus est a studentibus in Uvrier, die 29 XII 1951, dirigente RP.e Th. Rey-Mermet, collegii directore.

- GAGNON, GABRIEL, *Un glorieux bicentenaire. S. Clément M. Hofbauer*; Montreal, C.S.R., 1951; 8°, 16. **404**

- Bicentenario do nascimento de S. Clemente Maria . . . 1751-1951*; Aparecida, Off. Graf., 1951; 16°, 28. **405**

FASCICULI PERIODICORUM, QUI A FRATRIBUS CSSR.,
OCCASIONE CENTENARII HOFBAUERIANI 1951,
SPECIALI MODO S. CLEMENTI DICATI SUNT

- Amici, Gli, di S. Alfonso* (Palermo) 20 (1951) 81-100 (fasc. 6). *S. Alfonso e S. Clemente* 87-90; *S. Clemente e i giovani* 95-97. **406**

- Klemens-Blätter* (Wien) 17 (1951) 51-94 (Festnummer März-April 1951). J. LECHNER, *Beichtvater der verlorenen Söhne* 55-59; *Programmorschau für das St Klemensjahr März-April 1951* 94. **407**

- S. Alfonso. Rivista mensile di apostolato alfonsiano* (Pagani) 22 (1951) 41-60 (fasc. 3) *Bicentenario Hofbaueriano 1751-1951*. **408**

Provincia Mater annum bis centenarium quo s. Clemens ortus est, non transire voluit, nisi magno s. Alfonsi discipulo tributum suae quoque devotionis obtulerit. Belle igitur moderatoribus periodici menstrui provinciae haec res in mentem venit, fasciculum mense martio edendum Clementi nostro dedicandi.

Contribuerunt vero ad hunc fasciculum clementinum formandum director redactionis, RP. L. M. DI CHIO, *Commemorazione*; domina E. BOCCIA, *Questi il Padre tuo!* et RR. PP. nostri CAPONE, *S. Clemente, l'uomo di S. Alfonso* 46-49; GREGORIO, *S. Alfonso M. de Liguori e S. Clemente M. Hofbauer* 42-45; HENZE, *S. Clemente nel giudizio del filosofo-teologo Antonio Günther* 53-54; SZRANT, *S. Clemente M. Hofbauer maestro dello spirito alfonsiano* 56-58.

- Volksmissionar, Der* (Bonn) 20 (1951) 98-127 (fasc. 4). *Ein moderner Apostel* 104-105; *Vater der Waisenkinder* 106-107; *Wien ehrt seinen Stadtpatron* 108-109; *Hofbauer unter den Studenten Wiens* 116-117. **409**

- Zending, St. Gerardusbode* (Leuven) 55 (1951) 177-192 (fasc. 12). *De kerstboom van Maria Hofbauer* 178-180; M. DE MEULEMEESTER, *De H. Clemens M. Hofbauer en ons land [s. Clem. et Belgium]* 181-183. **410**

SINGULI ARTICULI, IN PERIODICIS NON NOSTRIS EDITI

- * BREITENFELD, WALTER C., *The Apostle of Vienna. The second centenary of St. Clement Maria Hofbauer: The Tablet* 5 I 1952, 7-9. 411
- LÖW G., *L'infusso di S. Clemente M. Hofbauer sul romanticismo tedesco: Italia cattolica. Rassegna della civiltà cristiana* 4 (1951), 91-92. 412
- Ne displiceat si ipse huius brevis disceptationis auctor eiusdem saltem titulum hic quoque describat; fasciculus cui illa inserta erat, totus s. Alfonso dedicatus fuit; sed cum ageretur annus a natalibus s. Clementis bis centenarius, non extra rem videbatur, adiungere brevem quandam mentionem alius Sancti nostri qui specialem exercuit apostolatam ope discipulorum suorum qui in rebus litterariis germanicis excelluerunt.
- De festivitatis occasione Iubilaei 1951 conferatur omnino HENZE CLEMENS, *Annus 1951, annus clementinus: Analecta CsrR.* 24 (1952) 25-29. 413

3. BIOGRAPHIAE MAGIS « POPULARES »

- CARR, JOHN, *St. Clement, patron of Vienna*; London, Sands, 1939; 8° (18,5 × 12,5), 222. 414
- * HÜNERMANN, WILHELM, *Pater Hofbauer, der Fähnrich Gottes*; Innsbruck, Tyrolia Verlag, 1936; 8° (20,5 × 13,5), 330. — 2^a ed. *Der Bäckerjunge von Znaim*; ibid. 1947. 415
- GALVIN, JAMES J., *Listen Vienna. The life of St. Clement M. Hofbauer. Translated-adapted from the original german of Wilhelm Hünermann*; New York, Perp. Help Press, 1952; 8° (20 × 13,5), 307. — Prius public.: *Perpetual Help* 14 (1951). 416
- JANSSEN, HERMAN, *Een uit de voorste linie, S. Clemens M. Hofbauer*; Roermond, Van d. Marck, 1939; 8°, 152. — Prius public.: *De Volksmissionaris* 59-60 (1937-38 - 1938-39). 417
- HELMER, HANS, *De H. Clemens M. Hofbauer*; Bussum, Brand, 1946; 8° (20 × 15), 187. 418
- * MAILLER, HERMANN, *Der Gesandte Gottes. Ein Roman vom Wiener Kongress*; Wien, Domverlag, 1948. 419
- HORTELANO, ANTONIO, *Un apóstol moderno, S. Clemente M. Hofbauer*; Mexico, Ed. Gerardo Mayela, 1953; 16°, 81. 420
- Duodecim capitula quorum primum summam describit iter auctoris Roma Vindobonam factum unde rationem deducit edendi hunc liberulum popularem, cetera vero paucis lineis depingunt vitam et activitatem sancti Clementis modo, ut iam dictum est, populari.
- Opusculum pro cognitione nostri Sancti apud fideles linguae hispanicae certo utile.
- * MAURER, F. F., *Johannes Clemens M. Hofbauer, et helgenlevned fra nyere tid*; Köbenhavn, Pauluskredsen, 1941; 8° (20 × 13,5), 144. 421

4. STUDIA PARTICULARIA

- * GANZER, KARL R., *Der heilige Hofbauer, Träger der Gegenreformation im 19. Jahrhundert*; Hamburg, Hanseatische Verlagsanstalt, 1939; 8°, 71. 422

Liberculus quo redditur oratio habita ab auctore in Universitate Berolinensi, in « Reichsinstitut für Geschichte des neuen Deutschland » (Institutum germanicum pro historia Germaniae recentioris) die 1 dec. an. 1938, novem menses postquam Austria in magnum « imperium » hitlerianum absorpta est. Sanctus noster Clemens, magnus catholicismi austriaci regeneratores, iis qui novo « imperio » praeerant eiusque « culturam » dirigebant, multum obnoxius fuit; tenebant eum virum « politicum », qui spiritum genuinum « germanicum » artibus religiosis catholicis depravasset; virum « fanaticum », qui omnibus modis religioni catholicae propriis agere et procedere scivisset. Supra modum hi magnae Germaniae viri timebant influxum sacerdotum catholicorum in confessionibus exercitatum — Sanctus vero noster confessionibus sacramentalibus et animarum directioni magnam partem adtribuit. Artes « iesuiticae », « imperialismus papalis », « antigermanus mundus moralis Ignatii, Alfonsi, Clementis » ingentem timorem incutebant. Sanctus Hofbauer pro studiosis historicis regiminis hitleriani, ut *persona* nihil, ut *typus* sancti catholici, romani, papalis, problema summae valoris erat. Tota tractatio auctoris versatur in demonstrando quod s. Clemens et sua sanctitas personalis (« exaltata »), sua actio religiosopolitica, in qua exercenda non dedignatus est adhibere etiam aliquos viros conversos ex iudaismo (crimen maximum apud doctos illius regiminis!), suus amor Romani Pontificis, periculosissimi erant et omnino alieni a vera natura animae germanicae, quae opera Sancti (et Ecclesiae catholicae) depravata esset. Insuper actus Canonizationis s. Clementis, anno 1909, ex parte Papatus Romani nihil aliud erat atque pars actionis politicae pontificalis, qua Germania ex omni parte ab inimicis circumdaretur (« Einkreisungspolitik »), eo fine ut tandem vi et bello destrueretur. Ita autor. — Opusculum — negari non potest — scriptum est cum arte et cum usu fontium in propriam thesim affabre conversorum.

- RANDAG, WILLEM, *Clemens M. Hofbauer: Het Schild* 24 (1946-47) 56-60, 79-85, 128-133. 423

Haec articulorum series speciem quamdam apologiae, s. Clementis prae se fert, vel melius, exemplo nostri sancto demonstrat quomodo hodiernis quoque temporibus eiusdem activitas in variis campis culturae religiosae tamquam exemplum imitandum valeat.

- DONNER, L. - NIEMANN, H., *Brevis de reliquiis S. Clementis Hofbauer novae tractationi conservatrici subiectis relatio: Analecta CRR.* 25 (1953) 106-107. 424

- * BAXA, JACOB, *Klemens M. Hofbauer und die Wiener Romantik: Die österr. Furche* 17 III 1951. 425

- * CAROLUS, F., *St. Clemens M. Hofbauer, der Apostel Wiens*; Wien 1947. 426

- * EULER, K., *St. Clemens M. Hofbauer*; 1947. 427

- * GÖHLER, H., *Der Romantikerkreis in Pinkafeld und seine Beziehungen zu Klemens M. Hofbauer: Die Burgenländischen Heimatblätter* (Eisenstadt) 1946. 428

- LÖW, GIUSEPPE, *Clemente Maria Hofbauer: Enciclopedia cattolica* III (1950) 429
1857.
- * MISKOLCZY, JULIUS, *Von der Wiener Romantik zu Ungarns Wiedergeburt.* 430
Clemens Hofbauer und Stephan Széchenyi: Die österr. Furche 8 VI 1946.
- TATARELLI, FRANCESCO, *La romanità di un santo tedesco: L'Osservatore romano* 431
16 III 1952, 3.

5. SCRIPTA MAGIS DEVOTIONEM SPECTANTIA

- CAMPOS, JOSÉ, *Novena a S. Clemente Hofbauer*; Mexico, Ed. Gerardo Mayela, 432
1953; 16°, 24.
- DE BONT, JACOBUS F., *Kerkboek van den H. Clemens M. Hofbauer*²; Rotter- 433
dam, C.S.S.R., 1938; 16° (12,5 × 8,5), 334.
- ID., *H. Clemens M. Hofbauer, patroon van de bakkers* [S. Clem. patronus pisto- 434
rum]: *De R. K. Bakker, officieel orgaan van den Ned. R. K. Bakkerspa-
troonsbond* (Vught) 19 (1937) 277-278.
- LODDERS, ANTOON, *Nieuw noveenboekje van den H. Clemens M., patroon in* 435
*hopeloze zaken*³; 's Hertogenbosch, Z. N. Drukkerij, 1940; 16°, 56.

III

OPERA VARIA

- Rivista di Storia della Chiesa in Italia*; Roma, Istituto Grafico Tiberino, 436
1947 ss.

Libenter fratribus indicamus commentarium periodicum, historiae Ecclesiae in Italia illustrandae dedicatum, et inde ab anno 1947 divulgari coeptum, cui titulus: *Rivista di Storia della Chiesa in Italia*. Exit Romae ternis fasciculis annuis. Materia tractanda sequentibus rubricis disponitur: 1. Singula studia maiora suis quisque titulis proponuntur; 2. *Comunicazioni*; 3. *Recensioni*; 4. *Cronaca*; 5. *Bibliografia*, quae ita dividitur: *Storia generale*. et *Storia locale*; prima disponitur per ordinem saeculorum, altera per Italiae regiones.

Nemo non videt haec folia periodica nostris studiis historicis peculiaribus multam afferre posse utilitatem. Certum est, quicumque sibi proponat de argumentis quae ad historiam Italiae ecclesiasticam referuntur agere vel indagare, nunc percurrere debere paginas dicti commentarii.

Quod nostram historiam proxime attinet, non paucae inveniuntur notitiae sive de archivis sive de libris quae res neapolitanas magis spectant, a studiosis nostris vix negligendae.